

Izabela Wojewoda

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie

WYKORZYSTANIE FUNDUSZY UNIJNYCH NA RZECZ WSPIERANIA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI NA OBSZARACH WIEJSKICH (NA PRZYKŁADZIE WOJ. LUBUSKIEGO)

1. Fundusze Unii Europejskiej wspierające pozarolniczy rozwój polskiej wsi

Unia Europejska, wspierając potencjał rozwojowy polskiej wsi, do przedsiębiorców kieruje liczne programy i działania mające poprawić ich konkurencyjność i otoczenie gospodarcze. Co roku Polska otrzymuje z Unii blisko 1 mld euro jako wsparcie innowacyjności, przedsiębiorczości, kooperacji między przedsiębiorstwami oraz jako pomoc finansową (*14 powodów...* 2002). Pomoc finansową na rzecz wspierania przedsiębiorczości na obszarach wiejskich skutecznie realizuje fundusz SAPARD, obok uruchomionych już po akcesji funduszy strukturalnych. Jednym z celów tego programu jest wsparcie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich poprzez rozwój infrastruktury technicznej oraz tworzenie warunków do podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej na wsi (SAPARD... 2002). Cel ten realizowany jest w ramach działania 3. „Rozwój i poprawa infrastruktury na obszarach wiejskich”, działania 4. „Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich” i działania 6. „Szkolenia zawodowe”. Najistotniejsze dla rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej jest działanie 4 i 6, w ramach których zaplanowane było zidentyfikowanie i wykorzystanie nisz rynkowych na produkty i usługi poza rolnictwem, rozwój działalności gospodarczej na obszarach wiejskich poprzez wsparcie inwestycyjne oraz zwiększenie umiejętności i wiedzy rolników podejmujących dodatkową działalność gospodarczą poza konwencjonalnym rolnictwem (SAPARD... 2002).

Cele ogólne działania 4 zostały ujęte jako:

- rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich,
- tworzenie warunków do rozwoju turystyki na obszarach wiejskich.

Dążą się do nich w ramach trzech schematów, zatytułowanych:

- 4.1. Tworzenie źródeł dodatkowego dochodu w gospodarstwach rolnych
- 4.2. Tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich
- 4.3. Publiczna infrastruktura turystyczna na obszarach wiejskich.

Warto zauważyć, że SAPARD przewiduje ożywienie w dziedzinie tworzenia na wsi nowych miejsc pracy w usługach, takich jak: usługi dla gospodarstw rolnych oraz magazynowanie i przechowywanie towarów, drobna wytwórczość, usługi dla ludności, rzemiosło i rękodzielnictwo, roboty i usługi budowlane, usługi transportowe, komunalne, rachunkowość, doradztwo, usługi informatyczne oraz usługi turystyczne (agroturystyka).

2. Zainteresowanie pomocą unijną wśród przedsiębiorców na wsi

Wykorzystanie klimatu przedsiębiorczości wśród społeczności wiejskiej jest uzależnione nie tylko od zakresu i metod wsparcia funduszami unijnymi, ale zasadniczo zależy od stopnia zainteresowania pomocą przez samych przedsiębiorców. Wspieranie aktywności i przedsiębiorczości, w tym też przedsiębiorczości na wsi, ma charakter mobilizacyjny, zmusza do działania i motywuje do innowacji, a sama pomoc finansowa zawsze ma postać zwrotu kosztów poniesionych na inwestycję w ramach zaprojektowanych modernizacji i zmian. Ponadto pierwszym kryterium przyznawania środków unijnych dla polskich rolników i mieszkańców wsi jest chęć podejmowania nowych działań, nastawienie aktywne i przedsiębiorcze, a to wymaga od przedsiębiorców zainteresowania się pomocą unijną, przygotowania dokumentów, złożenia wniosków, udania się do właściwych urzędów oraz spełnienia wszystkich wymogów zgodnie z przepisami krajowymi i wytycznymi Unii.

Ankietowani przedsiębiorcy¹ oczekiwali głównie wsparcia finansowego, aż 91% przedsiębiorców wskazało na taki rodzaj pomocy. Co drugi badany wskazał także na pomoc prawną i doradczą w zakresie prowadzenia własnej firmy, księgowości, metod zarządzania i kierowania pracownikami. Co czwarty zaś badany skorzystałby chętnie z pomocy technicznej ściśle powiązanej z rodzajem prowadzonej przez niego działalności gospodarczej. Badania udowodniły konieczność podjęcia działań wspierających aktywność gospodarczą społeczności wiejskich. Ponad 60% respondentów wskazało na brak działań zachęcających do prowadzenia firm, co drugi przedsiębiorca mówił o polityce państwa zaniedbującej lokalną przedsiębiorczość, a 44% badanych oczekiwało pomocy doradczej w sprawach związanych z prowadzeniem własnej firmy. Jednocześnie zasygnalizowano ograniczenia administracyjne jako czynnik utrudniający otwarcie i prowadzenie biznesu na wsi, pro-

¹ Badania zostały przeprowadzone w woj. lubuskim na przełomie grudnia 2002 i stycznia 2003 roku w dwustu firmach zarejestrowanych na obszarach wiejskich w sektorze usług. Badania dotyczyły uwarunkowań i motywacji podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej, barier rozwoju oraz zakresu i metod wspierania przedsiębiorczości. Do badań wykorzystano kwestionariusz ankiety bezpośredniej, wyniki uzupełniono informacjami uzyskanymi w panelu eksperckim, do którego zaproszono 20 specjalistów w zakresie przedsiębiorczości – pracowników urzędów gmin i miast, urzędu wojewódzkiego, marszałkowskiego, doradców z ODR-ów, izby rolniczej.

blemy z urzędnikami, różną interpretację przepisów przez różne urzędy, brak pomocy ze strony urzędników, biurokrację i zawichości administracyjne.

Na pytanie: „Czy w fazie organizacji firmy właściciel/właściciele kontaktowali się z władzami lokalnymi, urzędami, organizacjami lub stowarzyszeniami?” respondenci wskazywali głównie na urząd gminny. Ponad 90% badanych udało się do urzędu gminnego. Przy tym należy zauważyć, że rozpoczęcie każdej pracy na własny rachunek wymaga wpisu do ewidencji działalności gospodarczej prowadzonej przez właściwe urzędy gminne. Stąd tak duży odsetek podmiotów, które wskazały na urząd gminy jako początek organizacji własnej firmy. Niestety żaden przedsiębiorca nie udał się do urzędu marszałkowskiego czy wojewódzkiego, gdzie mógłby uzyskać pomoc w uruchomieniu działalności usługowej na wsi. Nikt również nie skorzystał z Programu Modernizacji Obszarów Wiejskich, z którego część pomocy miała być skierowana na tworzenie nowych miejsc pracy na wsi i rozwój działalności pozarolniczej. Co czwarty przedsiębiorca szukał pomocy w ośrodkach doradztwa rolniczego lub w samorządzie rolniczym, co piąty zaś udał się do właściwego urzędu pracy, zasadniczo po to, by dowiedzieć się o pomocy materialnej dla samozatrudnianych lub o pomocy dla przedsiębiorców zatrudniających bezrobotnych.

Zupełnie zaskakujące wyniki dały odpowiedzi na pytanie: „Z pomocy jakiej instytucji skorzystał(a)by Pan(i) najchętniej?”. Aż 60% badanych przedsiębiorców nie skorzystałoby z żadnej pomocy w organizowaniu pracy własnej firmy! 21 odpowiedzi wskazywało na zainteresowanie instytucjami informacyjnymi, przy czym przedsiębiorcy oczekiwali pomocy głównie w znalezieniu klientów, kooperantów i dostawców. Ponad 30 przedsiębiorców skorzystałoby z pomocy ośrodków doradczych i samorządu rolniczego, 9% badanych wykazało zainteresowanie Polską Agencją Rozwoju Przedsiębiorczości, a 4% – Funduszem Pracy. Po informacje o pomocy dla samozatrudnianych i bezrobotnych do urzędu pracy udałoby się ponad 5% respondentów.

Przeprowadzone badania wskazywały nie tylko na brak zainteresowania pomocą niesioną przez instytucje rządowe, samorządowe, fundacje, organizacje i stowarzyszenia na rzecz przedsiębiorczości na wsi, ale również na niski poziom wiedzy o funduszach Unii Europejskiej oraz niewielkie zainteresowanie programami na rzecz aktywizacji polskiej wsi. Respondentom zadano pytanie o środki przedakcesyjne oraz pomoc unijną dla przedsiębiorców na wsi. Wyniki udowodniły niski poziom wiedzy o funduszach i organizacjach na rzecz aktywizowania wsi i poprawy sytuacji w polskim rolnictwie. Okazuje się, że więcej niż co drugi przedsiębiorca na wsi nie wie, co to jest FDPA, Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej czy też kredyty z Banku Światowego. Tylko 9 podmiotów zainteresowało się programami i chciałoby skorzystać z pomocy. Najbardziej znane są mieszkańcom wsi działania w ramach programu SAPARD, ale tylko 4% badanych deklarowało chęć podjęcia działań, by ubiegać się o środki unijne, a 17% ankietowanych uznało, że fundusze unijne ich nie dotyczą. Wiele odpowiedzi świadczyło o tym, że przedsiębiorcy słyszeli o programach i funduszach krajowych oraz unijnych na rzecz wspierania przedsiębiorczości, ale nie byli nimi zainteresowani lub uważali, że

ubieganie się o dotacje i pomoc jest trudne i pracochłonne. Do tych trudności zaliczyli: biurokrację, zawilgości w przepisach, konieczność poniesienia kosztów na przygotowanie wniosku o pomoc (wypełnienie, opracowanie biznesplanu), obowiązek poniesienia całości kosztów inwestycji i brak gwarancji uzyskania dofinansowania, brak pewności w uznawaniu kosztów kwalifikowanych. Ogromną przeszkodą w ubieganiu się o środki finansowe i dotacje, co również potwierdzili eksperci, jest niewiedza o tym, gdzie i jakiej pomocy szukać.

3. Wykorzystanie funduszy w woj. lubuskim

Szczegółowa analiza liczby podmiotów gospodarczych sięgających po wsparcie unijne wykazała, że przedsiębiorcy, rolnicy i jednostki samorządu terytorialnego otrzymują do roku 2006 prawie 5 mld zł refundacji kosztów kwalifikowanych poniesionych na realizację projektów SAPARD, z tego ok. 2 mld zł otrzymają gminy i powiaty, których inwestycje infrastrukturalne realizowane w tym programie opiewają na kwotę ok. 4 mld zł (Komunikat... 2004). Według danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, nie sprawdziły się obawy, że Polska nie wykorzysta środków programu. Dzięki możliwości wykorzystania dodatkowych pieniędzy w ramach PROW udało się zakontraktować 115% środków przeznaczonych na SAPARD z rocznych umów finansowych.

W ramach działania 4. „Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich”, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa zawarła 4857 umów o pomoc na łączną kwotę 440 mln zł. Z tego w woj. lubuskim złożono 235 wniosków na kwotę 22 336 044 zł, zarejestrowano 147, zawarto 115 umów o płatność na kwotę 9 938 289 zł, a do 5 stycznia 2005 r. do beneficjentów wpłynęła kwota w wysokości 1 925 973 zł, tj. 29 płatności (Matyka 2005). W ramach pierwszego schematu działania 4. „Tworzenie źródeł dodatkowego dochodu na obszarach wiejskich” złożono w woj. lubuskim 84 wnioski, co stanowi 12,5% wszystkich złożonych wniosków w tym województwie. Do końca listopada 2004 r. zrealizowano 12 płatności z tych wniosków. Na „Tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich” (schemat drugi działania 4) złożono 129 wniosków, co stanowi prawie 20% wszystkich wniosków w Lubuskiem i zrealizowano 6 płatności, na zwiększenie zaś atrakcyjności turystycznej obszarów wiejskich w ramach schematu trzeciego działania 4. „Publiczna infrastruktura turystyczna na obszarach wiejskich” złożono 22 wnioski (stanowi to 3,2% całości). Warto dodać, że w woj. lubuskim najwięcej wniosków (bo aż 35% wszystkich) złożono na „Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich”, chociaż w kraju i w innych województwach największym zainteresowaniem cieszyło się działanie 2. „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” (ogólnie w kraju złożono ponad 50% wniosków na działanie 2).

Reasumując: w woj. lubuskim zainteresowanie środkami unijnymi na rozwój pozarolniczy – działanie 4 – jest większe niż średnio w kraju. I choć odsetek przedsiębiorców ubiegających się o pomoc jest niewielki, to według danych liczbowych więcej niż połowa złożonych wniosków kończy się podpisaną umową. Ci zatem

przedsiębiorcy, którzy szukają pomocy aktywnie i wykazują się inicjatywą, mogą ją otrzymać. Ważne jednak jest, by pomoc trafiała nie tylko do tych najbardziej przedsiębiorczych, ale by zainteresować wsparciem unijnym jak największą grupę mieszkańców wsi i obszarów wiejskich. Korzystanie z funduszy krajowych i unijnych na pozarolniczy rozwój obszarów wiejskich stanowi pozytywne przejawy postaw przedsiębiorczych na wsi, świadczy o duchu walki wśród społeczności wiejskiej – walki z bezradnością, kwietyzmem społecznym – oraz wyznacza właściwy kierunek zmian w strukturze zatrudnienia mieszkańców wsi i obszarów wiejskich.

Literatura

- 14 powodów...*, publikacja Departamentu Analiz Ekonomicznych i Społecznych przy UKIE, Warszawa 2002.
- Komunikat w sprawie zakończenia zawierania umów w Programie SAPARD z dnia 8 listopada 2004 r., Publikacja Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2004.
- Matyka W., *Realizacja Programu SAPARD w kraju i województwie lubuskim*, Lubuskie Aktualności Rolnicze nr 2, LODR, Kalsk 2005 (w druku).
- Pozarolnicza działalność gospodarstw rolnych. Powszechny Spis Rolny 2002*, GUS, Warszawa 2003.
- SAPARD – Program operacyjny dla Polski, wersja z dnia 20 marca 2002 r., publikacja Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Warszawa 2002.

THE USE OF EU FUNDS FOR SUPPORTING THE ENTREPRENEURSHIP IN RURAL AREAS (ON THE EXAMPLE OF LUBUSKIE VOIVODSHIP)

Summary

The transformations in Polish agribusiness after the integration is the desirable direction of changes in the structure of employment in rural areas and the progress of beyond the agriculture's activity. The changes are supported by means from national programmes and local authorities programmes, but also from the EU. However, the EU emphasizes the meaning of multifunctional development of rural areas, and directs the financial means precisely to "around" agricultural development of Polish countryside. The obstacle in their full usage is modest knowledge of businessmen on support forms, quite a big bureaucracy, formalisation of applications and incompatibility of Polish law to using the EU funds and lack of comprehensive information about them. The article presents the interest of the EU support for entrepreneurship and multifunctional development of rural areas on the example of Lubuskie voivodship.